

YUMSHOQ KUCH KONSEPSIYASI

Maxammadaliyev Murodxon Muzaffarxon o'g'li
O'zbekiston Milliy Universiteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada “Yumshoq kuch” kuch konsepsiyasi uning asosiy mexanizmlari, vosita va usullari shuningdek kuch turlari, qattiq kuch va yumshoq kuchning asosiy farqlari yoritiladi va davlatlar misolida tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Yumshoq kuch,

KIRISH

Kuch - bu mamlakatlarning o'z xatti-harakatlarini nazorat qilish uchun boshqa davlatlar va siyosiy guruhlar ustidan qo'llaydigan kuchidir. Mamlakat o'zining hajmi, resurslari va imkoniyatlari orqali iqtisodiy, harbiy va siyosiy kuchlarni yaratadi. Davlatlar o'z manfaatlariga erishishda boshqa davlatlarni o'z tomoniga tortish uchun o'z kuchlaridan foydalanadilar.

Xalqaro munosabatlarda "yumshoq kuch" va "qattiq kuch" mamlakatlar bir-biriga ta'sir o'tkazish uchun foydalanadigan ikkita alohida yondashuvni ifodalaydi. Yumshoq kuch millatning madaniyat, siyosiy qadriyatlar va tashqi siyosat orqali boshqalarni jalb qilish va ishontirish qobiliyatini anglatadi, bu esa hayrat tuyg'usini va umumiy maqsadlarni rivojlantiradi. Boshqa tomondan, qattiq kuch boshqa davlatlarni majburiyatlarni bajarishga majburlash uchun harbiy kuch yoki iqtisodiy rag'batlantirish va sanksiyalardan foydalanishni o'z ichiga oladi.

1980-yillarda siyosatshunos Jozef Nay kichik "yumshoq kuch" atamasini kiritdi va uni mamlakatning majburlash bosimisiz boshqalarga ta'sir o'tkazish qobiliyati sifatida ta'rifladi. Amalda, bu jarayon mamlakatlarning o'z qadriyatlari, ideallari va madaniyatini chegaralar bo'ylab namoyish etishini, xayrixohlikni rivojlantirish va hamkorlikni mustahkamlashni o'z ichiga oladi.

Yumshoq kuch odatda hukumatdan tashqarida, maktablar, diniy muassasalar va xayriya guruhlar kabi joylarda paydo bo'ladi. U shuningdek, musiqa, sport, ommaviy axborot vositalari va Silikon vodiysi va Gollivud kabi yirik sanoat tarmoqlari orqali shakllanadi.

Asosiy qism

Yumshoq kuch madaniyat, siyosiy ideallar va tashqi siyosat resurslari orqali ishlaydi. Millat o'z madaniyatidan foydalanib, o'z pozitsiyalarining jozibadorligini boshqa mamlakatlar uchun oshirishi mumkin. Madaniyat mamlakatning qadriyatlari, ideallari va ijtimoiy amaliyotlaridan, jumladan,

uning ommaviy madaniyatidan iborat . Millatning ideallari haqidagi filmlar elchining nutqidan ko'ra ko'proq ishonarli bo'lishi mumkin. Millatning siyosiy ideallari boshqa mamlakatlarni ham uning irodasiga ergashishga ta'sir qilishi mumkin. Mamlakatda erkinlik va inson huquqlari kabi umuminsoniy ideallar mavjud bo'lganda, u o'z maqsadlarini qo'llab-quvvatlash ehtimoli ko'proq bo'lgan boshqa mamlakatlar uchun jozibadorroq bo'ladi. Mamlakat boshqalarni o'z pozitsiyalarini qo'llab-quvvatlashga undash uchun o'zining tashqi siyosatiga tayanishi mumkin. Tashqi siyosatning uslubi va mazmuni mamlakat qadriyatlarini ifodalaydi va targ'ib qiladi. Keng qamrovli siyosat va istiqbolga qaratilgan maqsadlar tor fikrli va yaqinni ko'ra bilmaydigan qarashlarga qaraganda boshqa mamlakatlar uchun jozibadorroq ko'rinadi.

Yumshoq kuchning zamonaviy namunalari qatoriga Ikkinchi Jahon urushidan keyin Yevropada Prezident Franklin Ruzveltning to'rtta erkinligi , jumladan, so'z va ibodat erkinligi hamda muhtojlik va qo'rquvdan ozodlik, shuningdek, Prezident Jimmi Karterni inson huquqlarini rivojlantirish siyosati kiradi .

Qattiq va yumshoq kuchga cheklovlar mavjud. Qattiq kuch taktikasi teskari natija berishi va mamlakat ta'sirini zaiflashtirishi mumkin. Ba'zi mamlakatlar faqat qattiq kuch strategiyalariga javob berishlari va yumshoq kuchni tan olmasliklari mumkin.

Qattiq va yumshoq kuch elementlarini birlashtirish natijasida yana bir turdagi kuch paydo bo'ldi. Aqlli kuch mamlakatning iqtisodiy va harbiy kuchini diplomatiyaga investitsiyalarning ko'payishi bilan birlashtiradi . Mamlakatlar o'z ta'sirini qattiq va yumshoq kuch taktikalarining aralashmasi orqali eng samarali amalga oshirishlari mumkin. Bir shaklni boshqasidan ustun qo'yishga e'tibor qaratishning o'zi yetarli emas. Davlatlar boshqa davlatlar bilan munosabatlar va ittifoqlar o'rnatish ustida ishlayotganda o'z harbiy kuchlarini qurishda va iqtisodiy obro'sini saqlab qolishda davom etishlari kerak. Davlatlar ikkala turdagi kuchdan ham foydalanib, boshqa davlatlarni o'z tomoniga tortish ehtimoli ko'proq.

Davlatlar boshqa davlatlar bilan munosabatlarda yumshoq va qattiq kuch strategiyalariga ega. Mamlakatlar o'z maqsadlariga erishish uchun yumshoq va qattiq kuchlarni birlashtirganligi sababli, aqlli kuch xalqaro munosabatlar kelajagida tanlangan strategiyaga aylanishi mumkin.

Yumshoq kuchni qo'llash quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- 1.Mamlakatning madaniy mahsulotlarini targ'ib qilish.
- 2.Ta'lim va almashinuv dasturlarini qo'llab-quvvatlash.
- 3.Rivojlanishga yordam va gumanitar yordamga investitsiyalar.
- 4.Demokratik qadriyatlar va inson huquqlarini himoya qilish.

Yumshoq kuch resurslari xalqaro munosabatlar va jahon siyosatida ko'plab kontekstlarda qo'llaniladi.

Elektron diplomatiya yumshoq kuchning muhim vositasidir. U veb-saytlar, bloglar va ijtimoiy tarmoqlardan jamoatchilik fikrini shakllantirish va global suhbatlarga ta'sir ko'rsatish uchun foydalanishni o'z ichiga oladi. Arab bahori davrida ijtimoiy tarmoqlarning ahamiyati Twitter va Facebook diplomatiyasidan foydalanishga olib keldi. Siz yumshoq kuchni oshirish uchun ijtimoiy tarmoqlar va boshqa onlayn vositalardan foydalanish haqida ko'proq ma'lumot olishingiz mumkin.

Madaniy diplomatiya turli guruhlar bilan bog'lanish va odamlarga mamlakat qadriyatlari va madaniyatini tushunishga yordam berishning muhim usuli hisoblanadi. Madaniy diplomatiya quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Festivallar va ko'rgazmalarni tashkil qilish.

Rassomlar almashinuvi.

Kino va boshqa san'at loyihalarini qo'llab-quvvatlash.

Madaniy diplomatiya jamoatchilik diplomatiyasining kengroq tushunchasining bir qismidir.

Mamlakatlar o'zaro munosabatlarni, xalqaro obro'-e'tiborni va yumshoq kuchni mustahkamlash uchun ta'lim almashinuvlari va stipendiyalardan foydalanganligi sababli, ta'lim diplomatiyasi tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bunga chet elda o'qish imkoniyatlarini yaratish, diplomatik munosabatlar va xalqaro hamkorlikni yaxshilash uchun ta'lim dasturlari va almashinuvlar kiradi. Odatda, ta'lim almashinuv dasturlarida ishtirok etuvchi talabalar va akademiklar ijobiy imidj va aloqalarni rivojlantiradilar.

Jamoatchilik diplomatiyasi butun dunyo bo'ylab odamlar bilan bog'lanadi va yaxshi imidjni tarqatadi. Bu yumshoq kuchning ajralmas qismi bo'lib, madaniy diplomatiya, ta'lim almashinuvlari va ommaviy axborot vositalari bilan aloqalar uchun soyabon tushunchasi sifatida ishlatiladi. Jamoatchilik diplomatiyasi orqali mamlakatlar munosabatlarni rivojlantiradi, tashqi siyosat maqsadlarini ilgari suradi va xalqaro maydondagi ta'sirini oshiradi.

Sport diplomatiyasi yumshoq kuchning ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Uning keng ko'lamli jihatlari bor. FIFA Jahon chempionati kabi tadbirlarni o'tkazish Qatarning jamoatchilik obro'sini oshirdi. Yirik sport tadbirlarining yumshoq kuch uchun ahamiyati shundaki, mamlakatlar Olimpiada, Jahon chempionati va boshqa sport tadbirlarini o'tkazish uchun katta lobbichilik qilishadi. Ikkinchi muhim jihat - bu sportdagi muvaffaqiyat. Argentinaning Qatardagi g'alabasi mamlakatning ko'rinishi va obro'sini oshirdi.

Iqtisodiy diplomatiya yumshoq kuchni kuchaytirish uchun ham qo'llaniladi. Ikkinchi Jahon urushidan keyin Marshall rejasi Yevropa Ittifoqi iqtisodiyotini rivojlantirish uchun ishlatilgan. Biroq, Marshall rejasi Yevropa madaniyati va ijtimoiy ustuvorliklarini ham shakllantirdi. Xitoyning "Bir kamar, bir yo'l" tashabbusi nafaqat iqtisodiy va infratuzilma loyihalariga ta'sir ko'rsatishning yana bir misolidir.

Taniqli amerikalik siyosatshunos Jozef Nay tomonidan boshqalarga ta'sir o'tkazish va kerakli natijalarga majburlash yoki to'lov o'rniga jalb qilish va ishontirish orqali erishish qobiliyati sifatida ta'riflangan "yumshoq kuch" tushunchasi zamonaviy xalqaro munosabatlar nazariyasining asosiga aylandi. 1980-yillarning oxirlarida paydo bo'lgan "yumshoq kuch" tushunchasi mamlakatning madaniy jozibadorligi, siyosiy qadriyatlarining jozibadorligi va tashqi siyosatining qonuniyligi va axloqiy obro'sidan kelib chiqadi. Bu atama nisbatan yangi bo'lsa-da, madaniy va diplomatik vositalardan foydalanish chuqur tarixiy ildizlarga ega.

Qadimgi davrlarda ham yumshoq kuch diplomatiyasining namunalarini ko'rishimiz mumkin. Rim imperiyasi Pax Romana davrida "rimlashtirish"ni targ'ib qilgan. Bu uning hududlaridagi odamlarni Rim urf-odatlarini, tili, huquqiy tizimlari va arxitekturasini qabul qilishga undagan. Teatrlar va hammomlar kabi jamoat ishlari Rim boyligini namoyish etib, hayrat va ixtiyoriy assimilyatsiyaga ilhomlantirgan. Bu yondashuv mojarolarni kamaytirdi va faqat harbiy kuch ishlatishdan ko'ra samaraliroq boshqaruvga imkon berdi. Kuchli harbiy kuch ko'pincha bu madaniy sa'y-harakatlarni qo'llab-quvvatlashda, bu strategiya ta'sirni saqlab qolishdagi jozibadorlik rolini dastlabki tushunishni ko'rsatadi. Xuddi shunday, XV asrda admiral Chjen Xe boshchiligidagi Ming sulolasining xazina floti sayohatlari Xitoyning boyligi va madaniy ustunligini namoyish etishga qaratilgan edi. Bu sayohatlar bosib olish o'rniga savdo va diplomatik aloqalarni rag'batlantirdi.

Uyg'onish davrida madaniy obro' yanada muhimlashdi, bu Florensiyadagi Medichi oilasida ko'rinib turibdi. Ularning san'at va falsafani qo'llab-quvvatlashi shaharlarini obodonlashtirdi va boshqa Italiya shahar-davlatlari orasida siyosiy ta'sirini oshirdi. Medichi oilasi nufuzli shaxslarni qabul qilish va mashhur san'at asarlarini buyurtma qilish orqali o'zlarini kuchli madaniy tarmoqqa joylashtirdi, Florensiyaning obro'sini oshirdi va san'at va bilim bilan bog'liqlik orqali o'z hokimiyatini qonuniylashtirdi. Bu davrda Yevropa elitalari o'rtasida umumiy intellektual asos yaratgan va diplomatik aloqalarni osonlashtirgan Uyg'onish davri gumanizmi ham tarqaldi.

Zamonaviy milliy davlatlar paydo bo'lishi bilan hukumatlar yumshoq kuchga bevosita aralasha boshladilar. 18 va 19-asrlarda fransuz tili Yevropa

diplomatiyasi va madaniyatida umumiy tilga aylandi, bu Fransiyaning madaniy jozibadorligini aks ettirdi. Ma'furaviy yumshoq kuchning aniq namunasi 20-asr boshlarida "Vilsonizm" bilan paydo bo'ldi. Prezident Vudro Vilsonning o'z taqdirini o'zi belgilash, demokratiya va Millatlar Ligasini targ'ib qilgan "O'n to'rtta band" asari butun dunyoda, ayniqsa mustamlaka qilingan xalqlar orasida aks-sado berdi. Garchi bu g'oyalar darhol amalga oshirilmagan bo'lsa-da, Vilson ideallari keyingi xalqaro normalar va institutlarga katta ta'sir ko'rsatdi.

Sovuq urush uyushgan yumshoq kuch strategiyasi uchun eng yuqori cho'qqi bo'ldi. Qo'shma Shtatlar va Sovet Ittifoqi odamlarning qalbi va ongini zabt etish uchun madaniy eksport, ta'lim almashinuvlari va xalqaro eshittirishlardan foydalangan. AQSh erkinlik va farovonlik obrazini aks ettirish uchun Gollivud filmlari, jazz musiqasi ("Jazz elchilari" orqali), Fulbrayt kabi dasturlar va "Amerika ovozi" va "Ozod Yevropa radiosi" ko'rsatuvlarini namoyish etdi. Bunga javoban Sovet Ittifoqi "sotsialistik zamonaviylikni" targ'ib qildi, tenglik va antiimperializm tamoyillarini ta'kidlab, madaniy tashkilotlar va almashinuvlarni qo'llab-quvvatladi. Garchi bu harakatlar boshqalarni jalb qilishga qaratilgan bo'lsa-da, ular ko'pincha targ'ibotga aralashib, haqiqiy madaniy jozibadorlik va strategik manipulyatsiya o'rtasidagi murakkab bog'liqlikni ko'rsatdi.

1990-yillardan beri Xitoy (Konfutsiy institutlari va "Bir kamar, bir yo'l" tashabbusi orqali), Rossiya (RT va madaniy tadbirlar orqali) va Qatar (yirik sport tadbirlarini o'tkazish va Al-Jazira orqali) kabi davlatlar o'zlarining global ta'sirini kuchaytirish uchun yumshoq kuchdan foydalanib kelmoqdalar. Bugungi kunda yumshoq kuch xalqaro munosabatlar uchun muhim bo'lib qolmoqda, mamlakatlarning umumiy qadriyatlar, madaniy obro' va shaxsiy o'zaro ta'sirlar orqali qanday qabul qilishi va bog'lanishini shakllantiradi.

XULOSA:

Garchi yumshoq kuch davlatlarning asosiy o'ziga jalb etuvchi vositasi sifatida qaralayotgan bo'lsada, ba'zan davlatlar qattiq kuchdan foydalanishni ham afzal ko'rmoqdalar. Biroq odatda qattiq kuchdan keskin ravishda boshqa davlatlar mafaatiga zid ravishda foydalanish davlatning obrosiga jiddiy zarar yetkazilishiga va nafaqat uning yumshoq kuchining o'z jozibasini yo'qotishiga va balki agressor davlat sifatida e'tirof etilishiga ham olib keladi. Masalan ulkan yumshoq kuch resurslariga ega bo'lgan AQSHning Iroqqa intervensiyasidan so'ng uning yumshoq kuchiga jiddiy zarar yetganini ko'rishimiz mumkin. Shuningdek ayrim ulkan davlatlarning ham boshqa davlatlarga intervensiyasi ularning jahon maydonida nufuzini pasayishiga va

boshqa davlatlar tomonidan ularga ishonchsizlik ruhini oshishiga olib kelgan vazaiyatlar ham yo'q emas.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Jozef Nay “Yumshoq kuch” asari.
2. Ying Zhu, Kingsley Edney, Stanley Rosen “Soft Power With Chinese Characteristics”.
3. Irene Wu “Measuring Soft Power in International Relations”.
4. <https://www.diplomacy.edu/topics/soft-power-diplomacy/>.

